

Współczesne relacje między człowiekiem a przyrodą na obszarze Ojcowskiego Parku Narodowego i jego otuliny¹

Józef Partyka, Adam Hibszer²

Wprowadzenie

Ojcowski Park Narodowy (OPN) od wielu lat poznawany jest przez uczniów na lekcjach geografii, a od niedawna także na lekcjach przyrody, jako przykład obszaru chronionego w Polsce. Z krajobrazem wapiennej wyżyny w okolicach Ojcowa uczniowie zapoznają się przy okazji omawiania zróżnicowania rzeźby kraju ojczystego, a zwłaszcza pasa wyżyn. Jest to dla nich także okazja poznania idei ochrony przyrody i uświadczenia sobie motywacji utworzenia na tym obszarze parku narodowego. Co roku grupy młodzieży szkolnej mają szansę bezpośredniego poznania tego obszaru przy okazji wycieczek, organizowanych przez nauczycieli do dawnej stolicy Polski – Krakowa. Są to jednak wizyty bardzo pobieżne, często ograniczające się do „zaliczenia” Jaskini Łokietka, Bramy Krakowskiej i Pieskowej Skały. Tylko nieliczni uczniowie, zwłaszcza z województw małopolskiego i śląskiego, bliżej poznają bogactwo Ojcowskiego Parku Narodowego, uczestnicząc w zajęciach warsztatowych organizowanych przez Ośrodek Edukacyjno-Dydaktyczny OPN.

W niniejszym artykule, skierowanym głównie do nauczycieli – organizatorów szkolnych wyjazdów terenowych, autorzy pragną zwrócić uwagę nie tyle na walory krajobrazowe Parku, będące podstawą jego ochrony (na ten temat zapoznać się można w innych opracowaniach), ale na współczesne relacje między człowiekiem a przyrodą w Parku i jego otulinie, wynikające stąd zagrożenia Ojcowskiego Parku Narodowego oraz konflikty w relacjach człowiek – przyroda na tym obszarze.

Ogólna charakterystyka Ojcowskiego Parku Narodowego

Ojcowski Park Narodowy został utworzony 14 stycznia 1956 roku. Jest to najmniejszy park narodowy w Polsce – jeden z 23. w naszym

¹ Materiały VI Ogólnopolskiego Forum Nauczycieli Przedmiotów Przyrodniczych „Człowiek w środowisku przyrodniczym. Relacje. Konflikty. Współdziałanie. Wyzwania”, 17-18.09.2005, Sosnowiec.

² Dr Adam Hibszer – Wydział Nauk o Ziemi Uniwersytet Śląski. Dr Józef Partyka – Ojcowski Park Narodowy.

kraju. Jego powierzchnia wynosi 2.145,62 ha. Wokół Parku rozciąga się strefa ochronna, zwana otuliną o powierzchni 6.777 ha. Ojcowski Park Narodowy jest położony w południowej części Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej, w odległości 16 km na północ od Krakowa. Obejmuje najbardziej reprezentatywny przyrodniczo fragment całej Wyżyny, stanowiący około 1% jej powierzchni – doliny dwu niewielkich rzek – Prądnika i Saspówki oraz przyległe fragmenty wierzchowiny jurajskiej. Warto nadmienić, iż planowane utworzenie Jurajskiego Parku Narodowego o powierzchni 4.602,59 ha, w północnej części Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej uniemożliwia sprzeciw lokalnych społeczności (Partyka, 2005).

Podłoże geologiczne Parku stanowią wapienie wieku górnourajskiego, których miąższość w okolicach Ojcowa wynosi około 200 m. Działalność wód krasowych w dolinach ojcowskich spowodowała powstanie osobliwego krajobrazu, urozmaiconego stromymi ścianami skalnymi o wysokości kilkudziesięciu metrów oraz różnymi formami skałkowymi (Partyka, 2001a). Do najbardziej znanych należą Maczuga Herkulesa, Igła Deotymy i Brama Krakowska. Z innych form krasowych na terenie OPN znajdują się suche doliny zwane wąwozami, wciosa, wywierzyska, leje krasowe oraz jaskinie, których jest tam ponad 500. Do najdłuższych należą jaskinie: Łokietka (320 m), Zbójecka (189 m) i Ciemna (186 m) (Gradziński, 2001).

Duże urozmaicenie rzeźby terenu oraz mikroklimatu wpływa na bogactwo i różnorodność flory parku. Na terenie OPN występuje prawie 950 gatunków roślin naczyniowych o bardzo różnych wymaganiach ekologicznych i pochodzeniu. W tej grupie roślin zasługuje na uwagę około 50 gatunków górskich i ponad 100 ciepłolubnych gatunków rosnących dziś głównie na południu Europy. Dotychczasowe badania wykazały również bardzo bogatą i różnorodną faunę Parku. W OPN bytuje około 6 tys. gatunków zwierząt, w tym 17 gatunków nietoperzy, z których wiele zimuje w ojcowskich jaskiniach. Najliczniej reprezentowany i najbardziej urozmaicony jest świat owadów, liczący ok. 5 tys. gatunków (Partyka, 2001a).

OPN jest także obszarem, na którym zachowały się wartościowe obiekty dziedzictwa kulturowego. Najstarsze ślady bytności człowieka na tym terenie pochodzą ze starszego paleolitu i liczą około 120 tys. lat. Z okresem neolitu wiąże się kopalniana eksploatacja krzemienia i jego obróbka w rejonie Ojcowa oraz pozostałości osadnictwa jaskiniowego. Z wczesnego średniowiecza pochodzi kilka grodów m.in. Okopy, Grodzisko, Sułoszowa. Na terenie Parku znajdują się także liczne zabytki architektury,

m.in. renesansowy zamek w Pieskowej Skale i pozostałości gotyckiego zamku w Ojcowie. Obiekty te, zwane „orlimi gniazdami” stanowiły część średniowiecznego systemu obronnego Polski. W Ojcowie zachowały się także zabudowania z przełomu XIX i XX wieku, świadczące o funkcji uzdrowiskowej tej miejscowości.

Zagrożenia w OPN i w jego otulinie w wyniku działalności człowieka

Na terenie Ojcowskiego Parku Narodowego nawarstwiają się liczne dawne i aktualne zagrożenia wewnętrzne oraz zewnętrzne (Biderman, 1991). W przeszłości obszar objęty Parkiem był poddany różnym formom gospodarczej działalności człowieka. Była to zarówno gospodarka leśna jak i rolna. Później wkroczyły tu procesy urbanizacji, rozwinęła się sieć komunikacyjna, rozprzestrzeniła się działalność turystyczna. Wszystkie te procesy w różnym stopniu odcisnęły swoje piętno na istniejącej tu przestrzeni przyrodniczej. Aktualny stan zagospodarowania przestrzennego OPN jest odzwierciedleniem procesów gospodarczych i społecznych bliższej lub dalszej przeszłości.

Wewnątrz Ojcowskiego Parku Narodowego od dawna istnieje wieś Ojców, mająca jeszcze średniowieczny rodowód. Na jego obszar wchodzi zabudowania części kilku innych jednostek osadniczych (Sułoszowa, Wielmoża, Skąła, Smardzowice, Maszyce, Prądnik Korzkiewski, Białe Kościół, Czajowice, Szępów, Wola Kalinowska). Łącznie na obszarze OPN zamieszkuje stale około 500 osób. Obecność stałych mieszkańców na terenie Parku stwarza różnego rodzaju zagrożenia wewnętrzne. Po utworzeniu parku, przed 50. laty wynikały one z odmiennych oczekiwań w stosunku do powołania parku narodowego – doszukiwano się nowej perspektywy turystycznego zagospodarowania Doliny Prądnika. Jednak ograniczenia, jakie zaczęła wprowadzać administracja Parku po utworzeniu tej formy ochrony przyrody stały się przyczyną narastania lokalnych konfliktów, których odzwierciedleniem był negatywny stosunek mieszkańców do faktu istnienia Ojcowskiego Parku Narodowego w latach 70. i 80. XX wieku (Domański, 1991; Domański, Partyka, 1992; Partyka 2001b). Zagrożeniem dla Parku od lat 90. było podejmowanie prywatnej działalności gospodarczej i świadczenie usług turystycznych dla przyjezdnych gości. Jeszcze dziś obserwuje się próby tworzenia nowych parkingów na gruntach prywatnych czy rozbudowę tzw. małej architektury tj. kiosków, sklepików, obiektów gastronomicznych, zadaszeń w formie barwnych parasoli, reklam itp. w nieodpowiednich miejscach. Ograniczenia budowlane to

jedno z głównych źródeł konfliktów pomiędzy administracją OPN a miejscową ludnością.

Innym rodzajem lokalnych zagrożeń jest nadmierny ruch samochodowy wewnątrz OPN. Przez teren Parku przebiega kilka dróg o łącznej długości około 25 km. Zagrożeniem dla przyrody Parku jest szczególnie koncentracja samochodów osobowych w weekendy oraz w sezonie turystycznym trwającym od maja do października. W dni wolne od pracy pobocza dróg jezdnych wypełnione są samochodami.auta parkujące na poboczach drogi na dnie doliny od zamku ojcowskiego w stronę Pieskowej Skały tworzą nieraz kilkukilometrowej długości łańcuchy, dewastując nawierzchnię każdego miejsca. Sprzyja to powstawaniu hałasu, zaśmiecaniu terenu, rozdeptywaniu istniejących szlaków i znacznym ich poszerzaniu.

Spośród antropogenicznych zagrożeń zewnętrznych nie sposób nie zauważyć tego, które wynika z położenia OPN pomiędzy aglomeracją Krakowa a konurbacją Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego. Od lat 60. XX wieku teren Parku znalazł się pod wpływem szkodliwego oddziaływania przemysłu, zwłaszcza Śląska i Zagłębia, Krakowa oraz rejonu Olkusza i Bukowna. Szczególnie zagrożone są wody Prądnika, poprzez zanieczyszczenia napływające wraz z opadami atmosferycznymi (Leśniok, Partyka, 1993; Hibszer i in., 2001, Hibszer, 2006).

Aktualnie za największe zagrożenie zewnętrzne wynikające z działalności człowieka należy uznać rozrost zabudowy i infrastruktury w sąsiedztwie Parku (Partyka, Żółciak, 2005). Źródłem tych zagrożeń staje się coraz częściej otulina OPN, czyli obszar, który ma przed zagrożeniami chronić Park. Z przyrodniczego punktu widzenia tereny przylegające do granic OPN wraz z terenami będącymi w granicach Parku tworzą nierozzerwalną całość. Zabudowa mieszkalna i gospodarcza oraz towarzysząca jej infrastruktura techniczna otoczyły Park i pozbawiły jego sąsiedztwo znacznej części walorów przyrodniczych, niezbędnych dla dalszego istnienia przyrody Parku. Tam, gdzie rozwinęła się intensywna zabudowa nie ma możliwości ochrony przyrody, ponieważ procesy przyrodnicze zostają zaburzone i walory przyrody, szczególnie ożywionej, ulegają na takim obszarze likwidacji. Zabudowa wokół OPN, naciski samorządów lokalnych na wyznaczenie nowych terenów budowlanych, groźne inicjatywy niektórych spółek, ruch kołowy, wzrost liczby mieszkańców, emisje gazów, hałas, penetracja ludzi i intensyfikacja użytkowania terenu oddziałują bezpośrednio na obszar Parku.

Powyżej przedstawione uwarunkowania wywołują szereg sytuacji konfliktowych, do których należą:

- masowa turystyka i związany z nią wzmożony ruch samochodowy;
- napór inwestycyjny i wprowadzanie zabudowy w bezpośrednie sąsiedztwo OPN;
- izolacja obszaru OPN i utrwalenie jego „wyspowego” charakteru (Partyka, 2005).

Pojawianie się konfliktów spowodowanych presją osadniczą i turystyką dostrzegano już wkrótce po utworzeniu Ojcowskiego Parku Narodowego. Dał temu wyraz prof. Z. Novák, gdy pod koniec lat 50. XX w. we wstępie do opisu projektu planu zagospodarowania przestrzennego dla Ojcowskiego Parku Narodowego³ pisał o zagrożeniach występujących (...) *na obszarze samego Ojcowa i jego przedpola w postaci tendencji żywiołowej urbanizacji oraz szybkiego, a na ogół chaotycznego przekształcania się wsi i rozpraszania zabudowy po całym krajobrazie. Rozwój ciężkiego przemysłu i urbanizacja daleko już przekraczające początkowo zakreślone ramy (m.in. dla Nowej Huty), nadają całemu regionowi środkowo-zachodniej części Województwa Krakowskiego – charakter strefy podmiejskiej. Nabrzmiwiają tu problemy, które niedostrzeżone zawczasu, albo zaniedbane, ujawnią się jak wiadomo, w postaci wyolbrzymionej i niezwykle powiktanej trudnej lub w ogóle już później nie dającej się rozwiązać prawidłowo, zgodnie a planem regionalnym.*

Egzemplifikacja konfliktów w relacjach człowiek – przyroda na obszarze OPN i jego otuliny

A. Sułoszowa

Jest to jedna z najdłuższych wsi w Polsce (około 9 km), wzmiankowana już w XIV wieku. Na jej terenie bierze początek Prądnik, którego główne źródło znajduje się w odległości około 200 m poniżej kościoła parafialnego. Zwarte osadnictwo wsi ciągnie się od granicy Ojcowskiego Parku Narodowego w górę potoku Prądnik aż do granicy strefy ochronnej OPN. Starsza zabudowa wsi układa się w pasma w

³ *Plan zagospodarowania przestrzennego Ojcowskiego Parku Narodowego zatwierdzony Uchwałą Nr 18/II/63 Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Krakowie z dnia 21 stycznia 1963 roku.* Wykonano w Zakładzie Planowania Przestrzeni Zielonych Politechniki Krakowskiej. [Autorzy:] mgr inż. arch. Janusz Bogdanowski, mgr inż. arch. Maria Łuczyńska-Bruzda pod kierunkiem doc. dr Zygmunta Nováka. Kraków 1962 rok. Biblioteka Ojcowskiego Parku Narodowego, nr inw. 6297.

wyższych partiach zboczy doliny, na wysokości kilku metrów nad dnem i częściowo w strefie przejściowej między zboczem a wierzchowiną. Młodsze osadnictwo wsi pochodzące z czasów powojennych zajmuje obie strony dna doliny wzdłuż potoku i częściowo także jej zbocza.

Konsekwencją zabudowy dna doliny jest podtapianie zagród wywołane większymi wezbraniem. Do takich wezbrań należy zaliczyć gwałtowne topnienie pokrywy śnieżnej dnia 2 lutego 1985 r., dwukrotną powódź w dniach 15 i 18 maja 1996 r. (Cebulak, Niedbała, 2001) oraz okresowe wezbrania Prądnika w lipcu 1997 r. Powódź w maju 1996 r. wyrządziła znaczne straty materialne (zalane i uszkodzone budynki mieszkalne i gospodarcze oraz zniszczona droga jezdna), szacowane na sumę około 1,8 mln zł. Dla uniknięcia szkód powodziowych w przyszłości, w latach 2000-2001 gmina Sułoszowa dokonała regulacji koryta potoku Prądnik na długości 5,3 km. Regulacja polegała na przebudowie koryta, jego poszerzeniu i pogłębieniu z umocnieniem brzegów i dna betonowymi płytami ażurowymi. Regulacja potoku prawdopodobnie uchroni dno doliny przed lokalnymi, małymi powodziemi, przyspieszy natomiast przepływ fali wezbraniowej na teren Ojcowskiego Parku Narodowego, w przypadku wystąpienia opadów nawalnych, które zdarzają się co 20-25 lat.

Projekt tak dużej ingerencji w naturalny bieg potoku, z trudnymi do przewidzenia konsekwencjami, wywołał ostry konflikt między władzami gminy a dyrekcją Ojcowskiego Parku Narodowego. Naciski społeczności lokalnej oraz władz gminy sprawiły, iż inwestycja została zrealizowana. Nie uwzględniono, łatwiejszej do akceptacji przez OPN, koncepcji wprowadzenia pasów leśnych w górnej części zlewni Prądnika, spełniających funkcję retencyjną. Opisany przykład konfliktu jest następstwem sąsiedztwa obszaru chronionego z dużą i ludną miejscowością.

Źródłem innego poważnego konfliktu na obszarze Sułoszowej jest komunikacja i jej negatywny wpływ na przyrodę OPN. Na drodze wojewódzkiej nr 773 biegnącej z Olkusza przez Sułoszową Dolinę Prądnika do Skały ginie najwięcej ptaków, gdyż szlak ten przecina trasę migracji godowej tych zwierząt z zimowisk do stawów położonych u stóp zamku w Pieskowej Skale. Ponieważ jest to droga o średniodobowym obciążeniu około 2400 samochodów, najlepszym rozwiązaniem byłoby zamknięcie jej dla ruchu tranzytowego. Wymagałoby to zmiany kategorii tej drogi – z wojewódzkiej na gminną, wybudowania drogi łączni-

kowej z Sułoszowej do Sąspowa, umożliwiającej dojazd do zamku w Pieskowej Skale z pominięciem Doliny Prądnika i tym samym wyrowadzenia ruchu tranzytowego poza obszar OPN.

Kolejnym przykładem sytuacji konfliktowej jest lokalizacja oczyszczalni ścieków dla wsi Sułoszowa i Wola Kalinowska w dnie Doliny Prądnika u wylotu Doliny Zachwytu. Oczyszczalnia została zbudowana w latach 2002-2003 na gruntach gminnych, na terenie Ojcowskiego Parku Narodowego. Elementami tej inwestycji są dwa reaktory o łącznej przepustowości 100 m³ ścieków na dobę oraz kolektor kanalizacyjny z przyłączami do 42 budynków. Docelowa przepustowość oczyszczalni ma wynosić 600 m³ na dobę. Miejsce lokalizacji - szerokie i ładne widokowe dno Doliny - było przedmiotem niezadowolenia ze strony dyrekcji Parku. Mieszkańcy wsi Sułoszowa odrzucali jednak pomysł budowy oczyszczalni w obrębie swojej wsi ze względu na możliwe problemy z jej eksploatacją. Mały budynek oczyszczalni posiada prawidłową formę architektoniczną i został dobrze wykonany. Jednak usytuowanie obiektu nie nawiązuje do miejscowej tradycji, przez co budowa zwraca na siebie uwagę. Teren wokół oczyszczalni miał zostać obsadzony w odpowiedni sposób typową dla Doliny Prądnika zielenią. Zmniejszyłoby to wpływ obiektu na krajobraz. Niestety ten składnik inwestycji został zaniechany, co wzmaga poczucie „obcości” budynku.

B. Skała

Miejscowość usytuowana w bezpośrednim sąsiedztwie Ojcowskiego Parku Narodowego. W mieście - siedzibie gminy, liczącym 3,6 tys. mieszkańców znajdują się drobne zakłady usługowe oraz sieć małych sklepów. Mimo kilkakrotnych prób rozwoju usług turystycznych, brak tam bazy noclegowej i gastronomicznej spełniającej standardy miejscowości turystycznych na poziomie krajowym.

Przez środek miasta przebiega granica strefy ochronnej (otuliny) OPN, którą wyznacza droga jezdna Kraków - Cianowice - Skała - Wolbrom. Jak podają J. Partyka i J. Żółciak (2005) w obrębie otuliny obserwuje się rozwój osadniczy miasta będący przykładem konfliktowej sytuacji z interesami Parku. Egzemplifikacją tych tendencji było powstanie po 2000 roku kompleksu budynków szkolnych - gimnazjum i liceum, usytuowanych na południe od Skały, oddalonych o około 1 km od zwartej zabudowy miasta, w pobliżu granicy OPN. Oddanie do użytku w 2002 r. tych obiektów, doprowadzenie tam utwardzonej drogi

powoduje bardzo silną presję osadnictwa mieszkaniowego wzdłuż owej ulicy. W 2006 r. rozbudowano kompleks szkolny o salę gimnastyczną. Między istniejącym już zespołem budynków szkolnych, drogą Skała – Kraków, a obecną, południową granicą miasta powstała przestrzeń uzbrojona w infrastrukturę urbanistyczną, gdzie napór będzie szczególnie duży. Jest tylko kwestią czasu, kiedy nastąpi zmiana kwalifikacji gruntów rolniczych na budowlane w tej części strefy ochronnej OPN. Wiadomo, że miasto musi się rozwijać, i tak jak każda jednostka osadnicza, zaspokajając potrzeby mieszkańców. Problem polega na tym, że odbywa się to kosztem Ojcowskiego Parku Narodowego, podczas gdy rozwój miasta mógł iść w kierunku wschodnim bez kolizji z ochronną funkcją bezpośredniego sąsiedztwa OPN.

C. Cianowice

To jedna z miejscowości, której grunty sąsiadują z Ojcowskim Parkiem Narodowym od strony wschodniej. Od jesieni 2004 r. znana jest z największego konfliktu w 50-letniej historii Ojcowskiego Parku Narodowego. Na grudniowej sesji Rady Miejskiej Miasta-Gminy Skała została przedstawiona koncepcja budowy osiedla „Cianowice-ogród” liczącego 200 domów na terenach dawnej Rolniczej Spółdzielni Produkcyjnej o powierzchni około 150 ha, zakupionej przez spółkę „TARA Polska”. Nie chodzi oczywiście o żaden „ogród”, ani „ośrodek recepcyjny dla potrzeb strefy ochronnej OPN”, jak to określono w zaprezentowanym projekcie, lecz o wielkie osiedle domów jednorodzinnych (rezydencji) na terenach bezpośrednio przylegających do OPN, rozciągnięte wzdłuż jego granicy i stanowiące trwałą barierę ekologiczną od strony wschodniej. Cała osada ma się składać z czterech części: ogrodu Cianowice I (około 80 domów), ogrodu Cianowice II (około 30 domów), osady Cianowice III (około 30 domów) i osady Cianowice IV (około 60 domów). Koncepcja zakłada budowę dróg na powierzchni 5,5 ha, 12 km zakrzewień, *placówki handlowe, sportowe, rekreacyjne, kaplice (!), (...), piękną zieleń itp.* (Kronika..., 2005). W projektowanym osiedlu ma mieszkać około tysiąca osób, przybyłych głównie z zewnątrz, ponieważ potrzeby budowlane miejscowej ludności są znacznie skromniejsze.

Przedstawiona koncepcja wprowadzając zwartą zabudowę w bezpośrednie sąsiedztwo Parku, całkowicie i trwale zmienia sposób użytkowania tego terenu. Pomysł budowy zupełnie nowej jednostki osadniczej na terenach, gdzie jeszcze w XIX w. rósł las, a do niedawna były pola orne, jed-

nostki oddalanej od sąsiednich wsi lecz przylegającej do granic OPN należy uznać za bardzo kontrowersyjny. Realizacja tego zamierzenia spowoduje zabudowę granic OPN i przerwanie powiązań ekologicznych Parku, negatywnie wpłynie na ochronę jego przyrody. Niepokój wzbudza informacja z miesięcznika lokalnego samorządu „Kronika Gmin i Miasta Skala” ze stycznia 2005 r. o wszczęciu odpowiedniej procedury przygotowawczej pod budowę przyszłego osiedla, polegającej na przekwalifikowaniu gruntów rolnych na budowlane. Skandalem jest fakt, iż jednym z popierających pomysł budowy osiedla jest – członek rady parku, a więc ciała odpowiedzialnego za wspomaganie jego ochrony.

D. Czajowice

Wieś w obrębie otuliny OPN, przylegająca do zachodniej granicy Parku. Ze względu na dogodność komunikacyjną (położenie wzdłuż drogi krajowej nr 94), dobre uzbrojenie urbanistyczne (drogi, wodociąg, prąd, gaz), krajobrazową i przyrodniczą atrakcyjność terenu oraz sąsiedztwo z Ojcowskim Parkiem Narodowym występuje tam silna presja rozwoju budownictwa mieszkaniowego. Wyznaczone dotychczas we wsi obszary pod zabudowę są tylko niewielkim fragmentem terenów, zgłaszanych przez właścicieli do zabudowy przy projektowaniu planów zagospodarowania przestrzennego. Jest to kolejny przykład konfliktu pomiędzy potrzebami ochrony przyrody a interesami mieszkańców i firm budowlanych.

Zwarte budownictwo wzdłuż drogi zamyka korytarze ekologiczne łączące OPN z obszarami sąsiednimi, wchodzącymi w skład Zespołu Jurajskich Parków Krajobrazowych woj. małopolskiego. Potęguje to „efekt wyspy” obszaru Parku. Podobna sytuacja dotyczy też sąsiednich miejscowości tj. Jerzmanowic i Białego Kościoła, leżących wzdłuż wspomnianego szlaku komunikacyjnego, łączącego Kraków z północno-zachodnią częścią kraju. Droga ta, wybudowana na początku lat 60. XX w. dla uwolnienia Doliny Prądnika od ruchu kołowego, który został skierowany w stronę Olkusza przez Jerzmanowice i Przeginię, jest równocześnie granicą strefy ochronnej Ojcowskiego Parku Narodowego.

E. Wola Kalinowska

Wieś położona jest na wododziale między zlewnią Prądnika i Sąspówki, wraz z Kalinowem tworzy dużą enklawę otoczoną z trzech stron obszarem Ojcowskiego Parku Narodowego. W 1988 r. na skraju wsi w bliskim sąsiedztwie OPN zbudowano szkołę, w której obecnie mieści się 6-klasowa szkoła podstawowa i całoroczne schronisko szkolne. Sytuację konfliktową stanowi występująca we wsi tendencja

do powiększania terenów budowlanych począwszy od najbliższego otoczenia szkoły. Tłumacząc się potrzebami bytowymi mieszkańcy wsi, przy poparciu Urzędu Gminy Sułoszowa, zgłaszają wnioski dotyczące wyznaczenia nowych terenów budowlanych. Najwięcej wniosków o poszerzenie terenów przeznaczonych pod zabudowę dotyczy bezpośredniego otoczenia budynku szkoły, przysiółka Kaliski i drogi dojazdowej do jego zabudowań oraz górnego odcinka wąwozu Słupianka. Starania o nowe tereny budowlane wypływają także od pojedynczych mieszkańców Woli Kalinowskiej, zwłaszcza w jej części leżącej na terenie OPN. Znaczna część tych działek jest jednak sprzedawana, o czym świadczą umieszczane na nich tabliczki z napisem „sprzedam”. Sytuacje te są typowe dla tak atrakcyjnych krajobrazowo obszarów, jakimi są tereny wchodzące w skład otuliny Ojcowskiego Parku Narodowego. Biorąc pod uwagę konsekwencje wyznaczenia nowych terenów budowlanych w obrębie strefy ochronnej Parku, można zakładać szybki rozwój osadnictwa w tym terenie i powstanie nowego założenia urbanistycznego między Wolą Kalinowską, przysiółkiem Kaliski i Kalinowem. Z pewnością może to zwiększyć penetrację obszaru OPN, przyczyniając się do wzrostu różnego rodzaju zagrożeń przyrody. Konflikty na tle lokalizacji nowej zabudowy pojawiają się co kilka lat, każdorazowo przy opracowywaniu projektów planów zagospodarowania przestrzennego gminy.

Podsumowanie

Współczesne relacje człowiek – przyroda na obszarze OPN i jego strefy ochronnej obfitują w sytuacje konfliktowe. Za największy konflikt wynikający z działalności człowieka należy uznać napór inwestycyjny, rozrost zabudowy i infrastruktury w sąsiedztwie Parku. Stwarza to zagrożenia zewnętrzne dla jego przyrody, bez porównania większe niż lokalne konflikty wewnętrzne. Źródłem tych zagrożeń staje się coraz częściej otulina OPN, czyli obszar, który ma przed zagrożeniami chronić Park. Tymczasem presja zabudowy, drogi jezdne i inna infrastruktura rodzą poważne problemy z zachowaniem równowagi ekologicznej, zapewnieniem stabilności procesów przyrodniczych, a więc i obiektów przyrodniczych, obszarów oraz zasobów, tworów i składników przyrody.

Istotą zagrożenia Ojcowskiego Parku Narodowego są nie same konflikty przestrzenne, lecz utrata możliwości ich rozwiązywania. W miarę wzrostu dochodów i poziomu życia mieszkańców Krakowa i miast Górnego Śląska, należy się spodziewać dalszego wzrostu zainteresowania

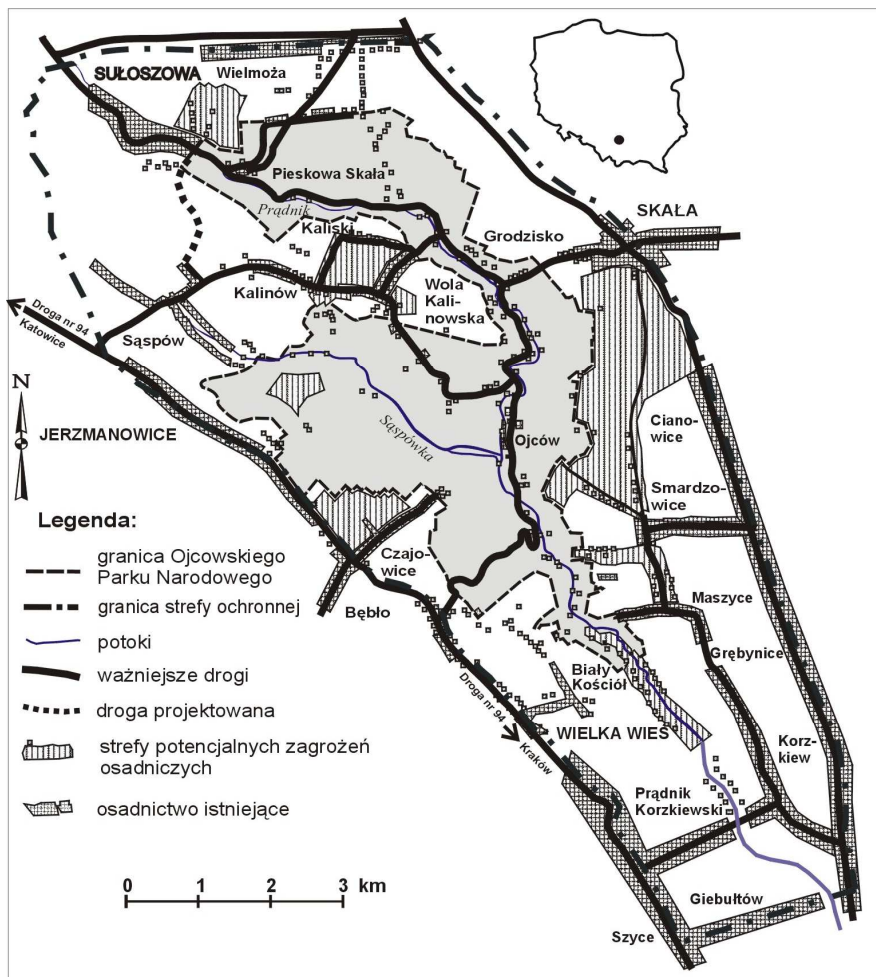
terenami podmiejskimi, gdzie będą chcieli wyprowadzać się mieszkańcy aglomeracji śląsko-krakowskiej. Ochraniane dotychczas miejsca i obszary przyciągają osadnictwo, często tak skutecznie, że przy obecnym, słabym zabezpieczeniu prawnym – kończy się to dla nich szybką i całkowitą zagładą. Zatem konflikty w relacjach człowiek – przyroda na terenie OPN i w jego sąsiedztwie wydają się być wieloletnie lub nawet trwałe i trudne do rozwiązania bez zmian ustawodawczych i zapewnienia środków finansowych, przede wszystkim na regulację struktury własnościowej.

Literatura:

- Biderman A., 1991: *Zagrożenia zasobów naturalnych Ojcowskiego Parku Narodowego*. Chrońmy Przyrodę Ojczyzną, 47, 3.
- Cebulak E., Niedbała J., 2001: *Katastrofalne wezbranie we wsi Sułoszowa w dniu 18 maja 1996 roku – przyczyny, przebieg, skutki*. [w:] J. Partyka (red.) *Badania naukowe w południowej części Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej, Ojcowski Park Narodowy, Ojców*.
- Domański B., 1991: *Obraz Ojcowskiego Parku Narodowego w wyobrażeniach społecznych*. Zeszyty Naukowe UJ, Prace Geograficzne 84.
- Domański B., Partyka J., 1992: *Ojcowski Park Narodowy w świadomości mieszkańców. Analiza konfliktu*. [w:] *Percepcja i waloryzacja środowiska naturalnego i antropogenicznego*, Wyd. Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Gradziński M., 2001: *Jaskinie Jury Ojcowskiej*. [w:] J. Lach, J. Partyka (red.) *Z archeologii Ukrainy i Jury Ojcowskiej, Ojców*.
- Hibszler A., Kruczek S., Kucharczyk A., Partyka J., Żółciak J., 2005: *Konflikty człowiek – przyroda na obszarach prawnie chronionych w Polsce. Przewodnik sesji terenowej*. [w:] A. Hibszler, J. Partyka (red.) *Konflikty człowiek – przyroda na obszarach prawnie chronionych w Polsce. Materiały konferencji naukowej, 16-17 czerwca 2005, PTG Oddział katowicki, Ojcowski Park Narodowy, Sosnowiec - Ojców*.
- Hibszler B., 2006: *Denudacja chemiczna w zlewni Prądnika w warunkach antropopresji*. Maszynopis rozprawy doktorskiej. WNoZ UŚ, Sosnowiec
- Hibszler B., Krawczyk W.E., Partyka J., Domagalska P., 2001: *Charakterystyka chemiczna wód powierzchniowych i podziemnych w dolinie Prądnika*. [w:] J. Partyka (red.) *Badania naukowe w południowej części Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej, Ojcowski Park Narodowy, Ojców*.
- Kronika Gmin i Miasta Skała, 1-2 (121-122), styczeń-luty 2005 r., s.6-7.
- Leśniok M., Partyka J., 1993: *Zanieczyszczenie opadów atmosferycznych na obszarze Ojcowskiego Parku Narodowego w latach 1989-1991*. Prądnik. Prace Muzeum im. Prof. Władysława Szafera, t. 7-8, Ojców.
- Partyka J., 2001a: *Ojcowski Park Narodowy – przyroda, historia, kultura*. [w:] J. Lach, J. Partyka (red.) *Z archeologii Ukrainy i Jury Ojcowskiej, Ojców*.
- Partyka J. 2001b: *Ojców jako przykład wsi funkcjonującej w parku narodowym – konflikt czy współdziałanie?* [w:] S. Radwan, Z. Lorkiewicz (red.), *Problemy ochrony i użytkowania obszarów wiejskich o dużych walorach przyrodniczych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.

Partyka J., 2005: *Zmiany w użytkowaniu ziemi na obszarze Ojcowskiego Parku Narodowego w ciągu XIX i XX wieku*. Prądnik. Prace i materiały Muzeum im. Prof. Władysława Szafera, t. 15, Ojców.

Partyka J, Żóćcia J., 2005: *Konflikt człowiek – przyroda na przykładzie Ojcowskiego Parku Narodowego*. [w:] A. Hibszer, J. Partyka (red.) *Między ochroną przyrody a gospodarką, bliżej ochrony*. Konflikty człowiek – przyroda w obszarach prawnie chronionych w Polsce, PTG Oddział katowicki, Ojcowski Park Narodowy, Sosnowiec - Ojców.

Osadnictwo istniejące oraz potencjalne zagrożenia osadnicze w rejonie Ojcowskiego Parku Narodowego. Oprac. J. Partyka